

JORIEN MEERDINK

de
OMSTANDERS

AUTOBIOGRAFIE VAN EEN BUURT

DEEL I

MODELBUURT GANSECAMP

‘De buurt was onze beschermjas.
We waren eenzaam,
maar we hadden elkaar.’

DE REÛNIE

Na een auto-ongeluk, een achteropaanrijding waarbij het voelt of ik vanuit de kosmos een klap op mijn hoofd krijg, zit ik als kostwinner opeens hele dagen thuis. Een letselschade-advocaat zorgt ervoor dat ik even vrijaf kan nemen van mijn bedrijf. Geen goed idee, want het bedrijf stort in, mijn huwelijk en ik ook. Na eindeloze dagen vol verveling, afgewisseld met nachten waarin ik door een slijmerig weekdier onder water word getrokken, valt er een envelop op mijn deurmat met de uitnodiging voor de verjaardag van mijn vroegere buurmeisje. Ik heb haar vijfendertig jaar geleden voor het laatst gezien. Ze wordt vijftig en viert dat in de kantine van haar hockeyvereniging. Ze heeft zoveel mogelijk vriendinnen en vrienden uit onze buurt achterhaald, schrijft ze op de kaart. Ik grijp hem met beide handen aan.

‘Zullen we samen gaan?’ stelt Eva voor, mijn beste vriendin. Ooit waren we achterbuurmeisjes en onze vriendschap duurt met onderbrekingen al vanaf de zandbak, crises en driekwart leven overlevend. Ze heeft het ervoor over om mij via een omweg op te halen en ik, die na het ongeluk liever geen autorijd maar eerder sterf dan dat ik dat toegeef, stem genadig toe. Ze ziet ertegenop om alleen te gaan, bekent ze en ik voel me als vanouds de sterke van ons twee en moedig haar

aan: ‘Kom op zeg, jij en ertegenop zien. Je was het meisje met wie iedereen bevriend wilde zijn, het middelpunt van de buurt, stel je niet aan.’

Zo bezweer ik mijn eigen onzekerheid en die is groot, want wat herinneren ze zich nog van mij?

Decennialang koesterde ik mijn vrolijke jeugdherinneringen vol van vlotten bouwen, slootje springen, schipper-magik-overvaren. Ik was één met de anderen, baldadig, sterk en stoer, de durfal voor wie geen uitdaging te groot was. Maar misschien herinneren ze zich dat gekke kind met het bloempotkapsel, die jongenskleren, te grote bril. Nerveuze tics die zich tot mijn afgrijzen uitbreidden van mijn gezicht naar mijn handen en voeten, van bewegingen naar geluid, net zolang tot ik ‘het paard’ werd genoemd. De grapjes die ik maakte waarbij ik mijn vader nadeed maar die niemand leuk vond: iemands hoofd in een bord eten duwen, een limonadeglas vullen met azijn, een stoel wegschuiven vlak voor iemand ging zitten. Hoe raar ik deed omdat ik de spanning opzocht als die me thuis te veel werd: met blote voeten door een kampvuur, klimmen in de hoogste boom, rotjes in mijn hand tot ze bijna explodeerden.

Gedrag dat in mijn tienerjaren steeds uitbundiger werd, als ik maar aandacht kreeg. Maar de kinderen in de buurt vonden me vreemd en begonnen me uit de weg te gaan. Ik ging overdrijven, fantaseren om gehoord te worden, waardoor op den duur niemand me meer geloofde, ook niet als ik zei wat er echt aan de hand was.

Ik voelde me altijd al anders dan mijn vrienden in de buurt, leek hun taal niet te spreken. Mijn ouders vergrootten de kloof tussen mij en mijn leeftijdgenoten door een speciaal kind van mij te maken. Mijn moeder door me bij tijd en wijle te overladen met aandacht en complimenten over school-

kunstwerkjes waar geen ander kind aan tippen kon. Maar ik wist dat ik ze afge raffeld had en haar zoete beloningen – ik werd veelvuldig getraakteerd op snoep – smaakten me niet. Mijn vader door mijn onafhankelijkheid en kracht te roemen wanneer ik linksom ging als de groep rechtsaf sloeg, wat hij aanstuurde en ik maar al te graag navolgde. Ik moest op roeien: dwars tegen de stroom in, daar word je sterk van. Niet op hockey, ponyrijden of zeilen mocht ik, want dat deed iedereen. De hoogste bergtoppen zou ik beklimmen en wel met hem, in diepe minachting voor kuddedieren – dus voor de rest van de wereld. Ik begon me stiekem een beetje boven de rest verheven te wanen, waarbij ik me tegelijk trots en ongemakkelijk voelde. Ik was het kind dat zo nodig naar een andere middelbare school moest dan mijn buurtgenoten: alternatief kwaliteitsonderwijs waar ik met de bus naartoe ging, zodat ik de aansluiting met mijn vrienden miste. Zij waren al vertrokken als ik laat in de middag eindelijk thuiskwam. Ik kende het plezier dat je als jongeren met elkaar kunt hebben alleen van horen zeggen: uitgelaten zwemfestijnen in het openluchtbad, schaatswedstrijden die werden beklonken met de eerste voorzichtige zoenen, zeilavonturen op het meer, vrolijk bemodderde poldertochten en de stiekeme alcoholfeesten in het met visnetten versierde schuurtje van de familie op de hoek dat ‘de soos’ werd genoemd.

Vanaf mijn elfde jaar was ik er in de weekenden ook niet. Dan logeerde ik bij mijn oma, waar mijn vader was gaan wonen na de ergste ruzie die mijn ouders hadden en die mij tot het eerste kind van gescheiden ouders maakte.

Ik weet niet of ik me ooit níét eenzaam heb gevoeld, wel dat ik me er in die jaren van bewust werd dat er meer is dan gewoon alleen zijn.

Herkennen mijn buurtgenoten straks het kind dat tegen zessen de huizen binnenliep, het ene na het andere, in de hoop uitgenodigd te worden voor het eten, omdat haar alleenstaande moeder laveloos op de bank lag? Zouden ze weten dat ik overal van een koude kermis thuiskwam, ongemakkelijk weggestuurd: ‘Kom, het is etenstijd, je moet gaan.’

Hoe ik watertandend keek naar de dampende pannen die voor mijn ogen werden afgegoten. Dat ik in de weg stond en opzij geschoven werd. Rook hoe lekker vers gekookt eten rook, en tegenwierp dat ik niet zoveel hoefde maar overal hoorde: ‘Nee het komt niet uit, we hebben niet op je gerekend en morgen ook niet en overmorgen ook niet.’

Wat niet klopte want tot de scheiding van mijn ouders was ik altijd welkom. Waarom kwam het nu opeens niet uit?

‘Kijk niet zo serieus,’ zeiden de buurvrouwen tegen me, ‘je wordt er zo lelijk van.’

Er werd in de buurt over mij gepraat maar de klanken klonken onder water, ik kon ze niet verstaan en wist dat ik ze niet kon vertrouwen.

Hoe zou het mijn buurtgenoten zijn vergaan? Ik moet mezelf maar vergeten als ik de reünie tot een feest wil maken, besluit ik, en verberg mijn vragen in mijn buik, waar het rommelt.

De uitnodiging voor Felice’s verjaardag voelt wat ongemakkelijk, want na onze tienerjaren is bijna iedereen elkaar uit het oog verloren. We zijn de gebruikelijke leeftijd voor een georganiseerd weerzien ruim gepasseerd. We hebben geen gezamenlijke uitwisseling over prille liefdes, huwelijken, kinderen, opleidingen en loopbanen doorgemaakt. Elkaars zorgen om partners en kinderen, teleurstellingen over werk en verdriet om dood en ziekte: we hebben ons leven niet sa-

men beleefd. Slechts een deel van onze ouders is in de buurt blijven wonen en sommigen van ons hebben onderling contact gehouden, zijn zelfs beste vrienden gebleven.

Zoals Eva en ik. Dat is me toch maar mooi gelukt, denk ik als ik in de auto opzij kijk naar haar vertrouwde gezicht dat met mij mee ouder aan het worden is, trots dat we bij elkaar horen. Toen mijn steun en toeverlaat en nu opnieuw, op de rand van de afgrond van uitzichtloze werkloosheid die zich naar me toe beweegt en waar ik me geen raad mee weet. Samen op zoek naar de hockeykantine op het grote sportterrein van het dorp in de polder waar Felice woont. Vlaggen, ballonnen, een voetpad van confetti en het gejoel van opgetogen hockeymeisjes van vijftig wijzen de weg. Daar, in de kantine, zit iemand met een feestmuts op tussen blozende leeftijdgenoten in sportoutfit bij te komen van de verjaardagwedstrijdjes die zojuist gespeeld zijn, in afwachting van het koude en warme buffet dat binnen staat opgesteld.

‘We gaan niet te vroeg hoor!’ had Eva gewaarschuwd toen ik op mijn horloge kijkend bij haar in de auto was gestapt. ‘Dan zijn we daar misschien als eerste.’ Wat mij comfortabel lijkt, vindt zij vreselijk en schuchter loop ik naar binnen, houvast zoekend bij iemand in de groep van wie ik behalve Felice, die overduidelijk het feestvarken is, in eerste instantie niemand herken. Of zijn die gekromde bejaarden bij de cadeautafel haar ouders en is de vrouw met de luide lach haar zus? Eva is schielijk naar de toiletruimte verdwenen, daar heb ik niks aan. Ik ga natuurlijk niet met haar mee, want van mijn vader heb ik geleerd dat je het gevaar in de bek moet kijken. Daarom stap ik af op het groepje dat aan de linkerkant van de kantine heeft plaatsgenomen en dat net zo bij elkaar hoort als de hockeymeisjes.

Twaalf vrouwen en mannen van middelbare leeftijd tel ik, die me zo vertrouwd zijn dat het me vreemd voorkomt. Ik word met kreten van herkenning, goedkeuring en gespeelde schrik, kussen en belangstellende blikken ontvangen. Er wordt een stoel voor me bijgetrokken en ik herhaal het ritueel met de nieuwkomers – de toon is gezet. Felice heeft haar best gedaan om zoveel mogelijk mensen van vroeger te achterhalen. We werden tussen 1955 en 1965 geboren in het wijkje van twintig doorzonwoningen in Delfgauw. Het was in de jaren vijftig van de vorige eeuw als enclave in een christelijk tuindersdorp gebouwd voor jonge ingenieurs aan de Technische Hogeschool in Delft. Een wijk waar wij met elkaar zijn opgegroeid, met halve, hele en gedeelde smart. Eén stoel blijft leeg, niemand gaat er zitten en ook degenen die terugkomen van het buffet laten de stoel voor wat hij is. Hij staat ook niet nonchalant scheef of naar achteren aan de tafel zoals de andere, maar is kaarsrecht aangeschoven. Wie er per ongeluk tegenaan stoot, zet hem automatisch recht of wrijft even met de handen over de houten leuning. Als een van de hockeymeisjes, verdwaald met een glas wijn in haar hand, probeert juist daar te gaan zitten, wordt ze beslist weggewuifd, geen sprake van, hier is geen plaats vrij. De stoel is van Dinand, die er niet is.

Bert gaat de hele middag schuil achter een enorme camera. Het mooiste meisje figureert uitbundig op de honderden foto's die Bert ons daags later zal mailen. Hanna schuift knus bij mij aan en haalt herinneringen op aan hoe we de grijpgrage handen van de hoofdmeester van de school trotseerden. We lachen om smakelijke verhalen over de streken die we vroeger uithaalden, memoreren hoe we genoten van de vrijheid en bescherming die de buurt ons bood, en hoe we het echte leven voorbereidden. Vals en eerlijk spelen, hiërar-

chie accepteren of bevechten, buitensluiten en voor elkaar opkomen. Hoe we met de hele groep spellen bedachten waar- bij iedereen aan zijn trekken kwam: quizzes die werden ver- zonnen door de grote jongens en uitgevoerd door ons en de kleintjes. We speelden de spannende televisieserie *Daktari* na over een wildpark met een rol die ieder paste: van de stoere parkopzichter met zijn helpers, de boef met zijn meelopers en de liefvallige tijgertemster tot de slome leeuw en het slim- me aapje.

We maakten een buurtkrantje met stukjes die iedereen naar eigen kunnen aanleverde: puzzels, tekeningen, raad- sels, gedichten, verhaaltjes, interviews of reportages, einde- loos gekopieerd op carbonpapier zodat iedereen een eigen exemplaar ontving. Hutten bouwen, fikkie stoken en bomen klimmen op het braakliggende landje achter de buurt zodra de eerste lentezon zich aankondigde. Knikkeren, elastieken, steltlopen, hinkelen, stand in de mand, trefbal, verstopper- tje, ronde maan en voetballen op het pleintje in de zomer. Oefenen met doktertje, vader en moedertje, bruid en bruide- gometje, onze toekomst dromend en angsten bezwerend met barbies, poppenkast- en toneelspel en enge verhalen die we verzonnen als we bij elkaar logeerden. Zakgeld inzamelen of pikken uit moeders portemonnee en bij het kruideniers- winkeltje inruilen voor koekkrumels, trekdop, zoethout en toverballen. Verjaarsfeestjes met liedjes, drie-maal-drie- is-negen, zakdoekje leggen, koekhappen, sjoelen en ezeltje prik. In de winter sleeën vastgebonden aan de auto van een vader die rondjes om de buurt reed, waarbij de kinderen die omsloegen gierend van het lachen bleven liggen tot ze de vol- gende ronde weer werden opgepikt. Met Palmpasen de deu- ren langs met houten kruisen vol versieringen en een brood- haantje op de punt, bedelend om snoep.

Geruststellende oranjerituelen op Koninginnedag met zaklopen, touwtrekken, aardappellopen en ringsteken. Elk jaar de lampionoptocht waarbij de prijs voor het mooiste kostuum steevast toeviel aan het christelijk volksdeel van het dorp, waar we nooit bij hoorden. Maar we hoorden bij elkaar: met luilak om vijf uur 's ochtends op de fiets door de buurt met scheurblikken achterop, gemonteerd door de grote jongens in een wedstrijd wie het meest ijselijke geluid kon produceren. Alle kerstbomen in een laaiend vuur midden op het pleintje met oud en nieuw, warme chocolademelk met stroopkoeken om het eerste ijs op de vaart te vieren, griezelend over grijsgeel snotijs de krakende wakken omzeilend.

Rutger, die we verstopten voor zijn moeder omdat hij stipt om vijf uur zijn derde beker melk van de dag moest drinken en zij net zolang zijn naam roepend de buurt doorzocht tot hij zuchtend tevoorschijn kwam en deed wat van hem verwacht werd. Dezelfde Rutger die niet vies mocht worden van zijn moeder, omdat ze anders een levend monster in hem zag en hij net zolang in bad moest tot haar angsten van hem af geschrobd waren.

Dinand, die altijd uit de slootkant gevist moest worden om mee te doen.

De twee uit het streng christelijke gezin, die vroeg naar huis moesten van hun moeder om zich voor het eten op te knappen, waardoor ze het spel nooit af konden maken. Op zondag mochten ze niet meedoen omdat het zondag was, waar wij niets van begrepen.

Mijn buurmeisjes, die altijd alles mochten van hun ouders en mariakaakjes mee kregen om het goed te maken als ze ruzie hadden gemaakt. Hetgeen tot mijn stomme verbazing een tovermiddel was, alleen mocht ik van mijn moeder ruzies niet afkopen, ik moest ze maar bijleggen. Ik leerde er-

van, jazeke: dat dat lang zo goed niet werkte.

Eva, ieders vriendin die het voor het uitkiezen had, maar die altijd thuis bleef wachten tot ze werd opgehaald. Ze hoefde nooit lang te wachten.

Ik, als enige enig kind altijd bang om te laat te komen, struikelend over de veters van mijn juchtlere schoenen achter de groep aan rennend. Al snel het initiatief nemend om iedereen te verzamelen voor spel of spektakel, wat meestal wel lukte, maar soms niet – waarna ik ontroostbaar teleurgesteld was.

Spelen deden we, tot we erbij neervielen, klagend als het al bedtijd was en we naar binnen moesten. Als het niet anders kon omdat hagelbuien, sneeuwstormen of onweer het beletten, speelden we binnen: knutselen, schilderen, kleien, macrameeën, breien en haken, bouwen met lego en meccano. Maar we waren vooral en het liefst buiten, als het even kon waren we buiten.

We deden alles samen, soms jongens en meisjes apart, soms alleen met leeftijdgenoten, soms met een geconfisqueerd vriendje van de dag waar niemand bij mocht aansluiten. Alleen Dinand vermaakte zich graag zonder bemoeienis van anderen met kroos en kikkervisjes, wormen en waterplanten, verloren eendjes en verdwaalde guppy's.

Niemand kwam ertussen. In al die jaren nam niemand ooit een vriendje van school of sportclub mee naar de buurt, en niemand ging eropuit om ergens anders te spelen. We streden om de jongens uit de arbeidersbuurt buiten te houden, omdat die vernielden wat ons dierbaar was. Een van de grote jongens vertelt dat hij een zomer lang elke avond tien zelfgemaakte pijlen moest klaarleggen bij de boom in zijn achtertuin, anders zou hij worden neergeslagen. En iedereen herinnert zich de keer dat mijn vader de Rooie, die een fiets

wilde stelen, met enorme sprongen dwars door alle tuinen achterna zat, in zijn kladden greep en in ons kolenhok opsloot. Ik zie nog voor me hoe de jongen 's avonds, timide en gebroken, vrijgelaten werd. Sindsdien durfde niemand uit de Vruchtenwijk zich nog bij ons te vertonen. Mijn vader was de held van de buurt, maar achteraf gezien vonden mijn vrienden hem ook een beetje eng.

We recapituleren het allemaal en ik voel me een met de anderen, verlies me in de eerste gelukkige jaren en raak met iedereen aan de praat, waarbij ik me verbaas over hun goede herinneringen aan mij.

‘Weet je wel hoe stoer ik je vond?’ vraagt Hanna, nog altijd verlegen. ‘Je durfde tegen de hoofdmeester in te gaan toen hij hotpants verbood!’

Ik kan me mijzelf niet herinneren in hotpants maar denk dat het wel klopt wat ze zegt.

‘Jij was altijd zo creatief,’ vindt mijn overbuurjongen. ‘Je schreef zulke spannende verhalen, ik heb ze allemaal bewaard, gebundeld in een mooi kaftje en ik verhuis ze iedere keer mee.’

Esther, nu een rijzige dame van vijfenveertig maar toen een van de kleintjes, keek tegen me op: ‘Jij ondernam van alles, speelde poppenkast, organiseerde tentoonstellingen, een ruilbeurs, de buurtbibliotheek, ik vond dat fantastisch. Ik werd blij van jou.’

‘Jij was altijd de gangmaker,’ bevestigt iemand anders. ‘Samen met jou heb ik handenvol gras door de brievenbus van een vreemde mevrouw in de straat achter ons gegooid, Joost mag weten waarom. En we gingen samen broodjes pikken van de bakkerskar.’

Eva en ik kijken elkaar aan, schieten in de lach en weten

waar we aan denken: dat we de wagen van de melkboer achternaliepen en vla snoepten uit de flessen die hij op de stoepjes bij de voordeuren zette.

Met Eva beleefde ik al mijn avonturen. Zij maakte mij sterk door zwak te zijn; te griezelen als het haar te spannend werd en zij mij het voortouw gaf, dat ik steeds opnieuw nam, omdat ik zeker wist dat zij naast me stond. Als we kattenkwaad bedachten legde zij het initiatief bij mij, wat ik nooit kon weerstaan. Ze stookte me op om voorbijgangers na te roepen, waar ik baldadig gehoor aan gaf: ‘Hallo meneertje Koekepeertje!’ of ‘Dag mevrouwetje Koekepauwtje!’ en dan herhaalde ze mijn woorden, net iets zachter, waarna we ons proesend verstopten achter een boom. Belletje trek, waarbij ik trok – en zij al om de hoek verdwenen was.

We hadden samen alle lol die je als kind kan beleven. Giechelbuien die niet te stoppen waren, vooral als we zelf niet meer wisten waar het over ging. Huilen van het lachen tot we niet meer wisten wat wat was. We waren ondernemend, voelden ons samen vrij. Zo organiseerden we toen we vier waren ook een heuse spijbeldag. Mijn moeder had op mijn vraag of ik echt naar school moest uitgelegd wat leerplicht was en ik begreep dat die voor ons nog niet gold. Op een dag haalde ik Eva over om níét naar school te gaan. Waarna we ons prompt te pletter verveelden omdat iedereen op school zat en wij niet. In de eerste klas togen we samen naar de kleuterschool om daar voor de klas te vertellen hoe het er op de grote school aan toe ging. We veegden onze zweethanden af aan elkaars mouwen. We zongen het eerste liedje dat we op de grote school geleerd hadden over Kabouter Spillebeen en iedereen was trots op ons. Het leverde ons de geuzennaam ‘dynamisch duo’ op en wie ons aanzag voor zusjes kon ons niet trotser maken.

Te midden van de mooie herinneringen waar ik deel van uitmaak, bekruipt me het gevoel dat er iets niet klopt, ik kan er de vinger niet op leggen. Misschien was er een breuk in de tijdlijn, een waterscheiding tussen mijn vroege en latere jeugd. Of speelt mijn geheugen me parten? Als historica weet ik als geen ander dat de geschiedenis vervalst wordt zodra je hem vertelt; het is maar wiens verhaal je hoort.

Heb ik mijn geschiedenis niet ook vervalst? Het was zo eenvoudig om aan buitenstaanders het relaas van mijn jeugd te doen: zonovergoten, door het leven dansend als een gemiddeld kind uit een intellectueel gezin, opgegroeid in een hechte buurt onder het gelukkige gesternte van de naoorlogse wederopbouw. Helaas sloeg de bliksem in en ging de geschiedenis tijdelijk op zwart door de scheiding van mijn ouders op mijn elfde jaar, maar ik nam het heft in eigen hand en leefde nog lang en gelukkig. Precies als in de sprookjes die ik schreef als kind.

Nu ik me één voel met de anderen, al is het maar voor even, durf ik te vragen wat ze gezien hebben van mijn driftige vader, mijn dronken moeder, en van mij. Of ze weten hoe het voor mij was, toen mijn ouders uit elkaar gingen. De drie lange jaren na mijn elfde dat ik bij mijn moeder woonde tot ze er letterlijk bij neerviel en werd opgenomen in een psychiatrische kliniek.

‘Nu je het zegt, ik geloof niet dat jij het zo leuk hebt gehad thuis,’ zegt Felice. ‘Je vader kon nogal boos zijn. Ik weet nog dat hij een keer jouw fiets op het schuurdak gooide. Ik stond ernaar te kijken vanuit mijn slaapkamer. Mijn moeder zei dat ik de gordijnen maar dicht moest doen.’ Haar zus staat bij dat mijn vader ons servies vloekend de tuin in smeed. ‘Toen zetten mijn ouders muziek op. Mijn vader zei dat ik er maar niet

over moest praten, dat was beter voor jou.’

Een van de grote jongens herinnert zich mij als een van de kinderen uit het centrum van de buurt, de kerngroep die alle spellen initieerde. Ik vertel hem dat ik er niet meer bij hoorde toen ik naar een andere middelbare school ging. ‘Ging je dan niet mee met zeilen, schaatsen en al die andere dingen die we deden toen onze wereld groter begon te worden? Wat vreemd,’ peinst hij.

Ik was in die jaren dus net zo onzichtbaar als ik me voelde.

‘Je vader kon ook dingen stuk maken,’ herinnert Felice zich meer en meer. ‘Misschien heb je daar last van gehad. Hij kon je wel slaan, geloof ik. Maar jouw moeder was beslist de leukste moeder van de buurt.’

Ik weet niet wat ik hoor. Maar het wordt beaamd door zowel de jongens als de meisjes van toen. De herinneringen buitelen over me heen. In de latere jaren dat hun moeders zich emancipeerden en afwezig waren voor hun eigen gezin door opleiding en werk, creëerde mijn moeder voor iedereen een tweede thuis, in een woonkamer met wandkleden en wierook naast het Boeddhabeeld, kaarsjes, kussens en kralengordijnen, geurende biodynamische gerechten in de oven, hippe popplaten van de nieuwste bands. Altijd beschikbaar voor wie langs wilde komen. Een moeder die na schooltijd met de thee klaar zat, hoewel ze stiekem ook weleens een glaasje uit haar alcoholcollectie liet proeven. Dat maakte haar alleen maar interessanter.

Mijn moeder was een moeder voor veel kinderen in de buurt. Ze heeft de meisjes leren breien en handwerken – behalve mij, want ik liet de steken vallen en kreeg natte handen van borduren, het zweet breekt me opnieuw uit nu ik eraan denk. De kleurplaten in huis werden apart gelegd voor mijn vriendinnen, want binnen de lijntjes kleuren kon ik niet en

dan zag het er niet uit. Ze naaide jurkjes voor hun barbies – de langbenige schoonheden die ik nooit kreeg, want ik was geen poppenmeisje. Ze maakte zachte kleurige knuffels voor de hele buurt – maar niet voor mij. Ze draaide muziek met de jongens, filosofeerde met hen over de liefde, danste mee op onze feesten en oefende met hen hoe ze meisjes moesten versieren – en gaf mij op mijn twaalfde het advies om de jongen van twintig op wie ik verliefd was te vragen op mij te wachten, waarna hij in lachen uitbarstte en ik van pure schaamte niet wist waar ik blijven moest. Verward was ik geweest, mijn moeder wist hoe die dingen werkten. Aan haar advies kon het niet liggen, het lag dus aan mij. Boos was ik pas een dag later, maar vooral op mezelf. Hoe kon ik boos zijn op haar? Ze was mooi, excentriek, artistiek, kwetsbaar, klein en oosters geheimzinnig, en ik in alles haar tegenpool.

In goede tijden versierde mijn moeder het leven, mannen én deed pogingen bij jongens uit de buurt. Althans, dat herinner ik me, maar misschien is de jaloezie tussen mijn oogleden gegleden omdat ze vooral aandacht schonk aan jongens waar ik op viel – en waarvan ik zo naïef was om haar dat toe te vertrouwen. Wat vonden jullie van mijn moeder, vraag ik de jongens van weleer.

De jongens vonden haar leuk, eigentijds en bijzonder, weten ze nog.

‘Ze gaf me het gevoel dat ik een man was, maar ik was te jong om het te begrijpen,’ zegt de een. ‘Ze nam me serieus, ik voelde me bij haar volwassen. Ik vond haar een vrouw, geen buurvrouw.’ Zijn vriend heeft het net zo ervaren: ‘Ik voelde me thuis bij jouw moeder. Het was een van de weinige plekken waar ik mezelf kon zijn. Ze oordeelde niet, er was niet de intellectuele screening zoals bij ons thuis.’ Een ander valt

hem bij: 'Jouw moeder was een ander soort vrouw dan de andere moeders. Toen ze gescheiden was, kwam ik graag bij haar. Ze stond overal voor open, we hielden van dezelfde muziek, het was vrij. Er was niets seksueels, maar wat dat dus niet was, ben ik pas later gaan begrijpen.'

Sommigen zochten en vonden er de warmte die ze thuis niet kregen. 'Het was er gezellig, je was altijd welkom.'

Meerdere ouders hebben hun zonen, toen tussen de veertien en zestien jaar, gewaarschuwd voor mijn moeder. 'Mijn vader en moeder riepen mij bij zich en zeiden dat ik voor haar moest oppassen. Ze ging met mannen om en wat allemaal nog. Maar ik kreeg geen verbod om naar haar toe te gaan, dat was wel verwarrend.'

Eva was bezorgd dat er wat was tussen mijn moeder en haar oudere broer, maar kon er geen woorden aan geven. 'Je moeder belde op een gegeven moment voortdurend naar David als er klusjes gedaan moesten worden en ik had er een onbestemd gevoel over. Ik maakte me zorgen. Mijn moeder vond er natuurlijk ook van alles van.'

Ik bedenk dat in deze tijd de vriendschap tussen tante Els en mijn moeder ten einde kwam en ik bij de Vrijgeesten minder welkom was dan ooit.

'Je moeder wist feilloos ieders achilleshiel te vinden en daar gebruik van te maken', verwoordt Eva mijn moeders manipulaties. 'Mijn zwakke plek was mijn behoefte aan de warmte en gezelligheid die zij me bood, ik kon er geen weerstand aan bieden. Als je moeder sneerde dat handwerken niets voor jou was, weersprak ik het niet om haar niet kwijt te raken. Ik kreeg barbiekleertjes van haar en jij niet, want jij had dinky toys in plaats van poppen. Soms deden we een spelletje met je moeder en dan zei ze tegen mij dat jij niet tegen je verlies kon, terwijl er niets aan de hand was. Jij liep

vroeg of laat nukkig weg, naar buiten. Ik zag dat je verdrietig was. Langzaam vervaagde onze vriendschap.’

Dat klopt, denk ik nu. Ik voelde alleen maar machteloosheid, niet eens woede. Ik ben nooit boos op mijn moeder geweest.

Volgens Eva speelde mijn moeder ons tegen elkaar uit. ‘Ze probeerde zich tussen ons in te dringen. Op een gegeven moment maakte ze mij ook wantrouwig. Ze belde mij ’s avonds op om na te vragen wat je nu weer gefantaseerd had en om me te waarschuwen dat je loog over van alles en nog wat. Dat deed ze ook bij mijn moeder, die mij op haar beurt uithoorde. Ik had geen idee waar het over ging, wel dat het tussen ons in kwam te staan. Het gaf me een ongemakkelijk gevoel dat ik me er niet aan kon onttrekken en onze vriendschap leed eronder.’

Ze heeft zich er jarenlang schuldig om gevoeld en het doet me goed om dat nu, al is het veertig jaar te laat, te horen.

Mijn moeder was een poel drijfzand zonder waarschuwingbordje.